

УДК 368:005.584

А. С. Боженко, аспірант
ДВНЗ “Українська академія банківської справи НБУ”

СУЧАСНІ АСПЕКТИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ НАГЛЯДУ ЗА ПЕРЕСТРАХОВОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ СТРАХОВИКІВ

У статті розглянуто сутність нагляду, який здійснюється по відношенню до перестрахових компаній і яку роль він відіграє у проведенні професійної діяльності як страхових, так і перестрахових компаній. Приділено увагу також мінімально необхідним заходам з нагляду за перестраховою діяльністю та їх впливу на загальні глобалізаційні процеси.

Ключові слова: перестраховання, перестраховий нагляд, страховий ринок, безпека страховика, перестраховий ринок.

Постановка проблеми. У сучасних умовах великого значення набуває питання забезпечення оптимального функціонування страхових компаній як фактора захисту господарюючих суб'єктів у контексті волатильності як національної, так і світової економік, а також в умовах перманентної фінансово-економічної кризи, яка спостерігається протягом останніх п'яти років. Найдієвішим заходом забезпечення фінансової стійкості страхових компаній є перестраховання, саме тому воно є обов'язковою складовою страхового ринку. Після підписання договору перестраховання зобов'язання із забезпечення страхових виплат в тій чи іншій формі переходять до перестраховика, тому в процесі еволюції світового та вітчизняного перестрахового ринку все більш актуальним стає питання про надійність перестрахових операцій та оцінку платоспроможності перестраховиків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розвиток перестраховання та питання, що стосуються регулювання перестрахової діяльності, призвели до появи значної кількості інформаційно-аналітичних матеріалів та публікацій. Проблеми перестраховання висвітлюються в українській фаховій літературі такими вченими та практиками, як С. С. Осадець [15], В. Д. Базилевич [1], О. І. Барановський [2], Н. М. Внукова [6], О. Д. Вовчак [7], А. М. Єрмошенко [8], К. Є. Турбіна [21], А. О. Бойко [5] та іншими авторами.

Не вирішені раніше частини проблеми. Обов'язковою складовою страхового ринку є перестраховання, адже саме за його допомогою досягається фінансова безпека всього ринку страхування а також національної економіки в цілому. У науковій літературі недостатньо уваги приділено питанням, які стосуються процедури нагляду за діяльністю перестрахових компаній. Саме тому необхідним є подальше дослідження

наглядних заходів, які дають змогу страховому та перестраховому ринку функціонувати у фінансово стабільних умовах. Необхідно також проаналізувати ефективність наглядних заходів, які проводяться в розвинутих країнах та в Україні.

Мета статті – розгляд різних аспектів нагляду за перестраховою діяльністю, що існують в Україні, а також розгляд тенденцій, які виникають на світовому ринку перестраховування з даної проблематики.

Виклад основного матеріалу. На сьогодні в умовах нестійкого ринку фінансових послуг, зокрема секторів страхування та перестраховування, виникає багато проблемних питань, які стосуються різних напрямків діяльності, пов'язаних з розвитком перестрахового ринку: регулювання перестрахової діяльності; застосування більш складних форм перестраховування на практиці; розробка законодавства в сфері перестраховування; дослідження сутності перестрахових операцій. Багато в чому вирішення цих проблем сприяє формуванню досконалого, фінансово стійкого страхового ринку в Україні. Це дасть змогу страховим та перестраховим компаніям максимізувати власні прибутки і в результаті цього відігравати суттєву роль у забезпеченні ефективного проведення інвестиційної політики.

Незважаючи на ґрунтовні дослідження у науковій літературі сутності, форм та методів перестраховування, механізму укладання та виконання різноманітних перестрахових договорів, актуальним залишається вивчення закордонного досвіду з організації нагляду за перестраховими операціями в умовах глобалізації ринків перестраховування. Практично у всіх країнах страховики підпадають під дію страхового нагляду. Щодо перестрахових компаній, то в питанні нагляду існують значні відмінності: в одних країнах страховий нагляд не розповсюджується на діяльність перестраховиків, в інших контроль за діяльністю професійних перестраховиків нічим не відрізняється від організації контролю за діяльністю прямих страховиків, а в деяких країнах є ще й проміжні форми контролю [4].

Однією з основних передумов здійснення нагляду за діяльністю страхових компаній у сфері перестраховування є необхідність забезпечення захисту інтересів страхувальників. У свою чергу головною метою нагляду є зменшення випадків неплатоспроможності перестраховиків як надважливого елемента нагляду за страховою діяльністю, що має значний вплив у рамках нагляду за перестраховуванням [8]. За відсутності нагляду ринок перестраховування не працюватиме належним чином, що може спричинити неадекватну зміну тарифів на послуги з перестраховування на “м'яких” ринках. Саме тому можна констатувати те, що нагляд за перестраховою діяльністю проводиться в інтересах економічної безпеки.

Існує три основних підходи, які регламентують організацію процедури нагляду за діяльністю перестраховиків. Перший підхід передбачає державний нагляд, а другий в свою чергу – повну його відсутність, третій підхід є певною альтернативою першому та другому підходу. Підхід, який не передбачає державного контролю за діяльністю перестраховиків, характеризується професійністю самих перестрахових компаній, тому що сторони, які укладають договір, мають бути фахівцями у своїй справі та економічно незалежними організаціями, які не потребують спеціального захисту з боку держави, на відміну від страхувальників, які мають справу із страховиками.

У державах, в яких професійні перестраховики та прямі страховики користуються рівними правами з позиції нагляду, останній є комплексною системою, що включає в себе ліцензування, фінансовий і поточний контроль за діяльністю перестраховиків. У випадку такої організації нагляду перестраховування розглядається як одна з галузей страхування і передбачає державний нагляд.

Система, яка є проміжною, реалізує непрямий контроль за перестраховиками, під час якого наглядовий орган здійснює перевірку відносин між національними страховими та перестраховими компаніями, зокрема їх фінансові можливості. Непрямий нагляд передбачає контроль за діяльністю перестрахових компаній через детальне вивчення зовнішньої програми перестраховування первинного страховика. У разі виникнення сумнівів щодо фінансової стійкості та спроможності перестраховика, уповноважений орган, який здійснює нагляд за страховою діяльністю, вправі наполягати на тому, щоб страховик, діяльність якого підлягає обов'язковому контролю, змінив свою частку ризиків, які було передано у перестраховування, або взагалі припинив дію договору перестраховування.

Зазначимо, що в Україні використовується перший підхід до організації контролю, за якого страховики і перестраховики в однаковій мірі підпадають під страховий нагляд [6].

Незважаючи на зазначені підходи по нагляду за діяльністю перестрахових компаній, слід наголосити, що Міжнародна асоціація органів страхового нагляду (IAIS) розробила ряд мінімально необхідних принципів, які повинні бути задіяні в роботі наглядових органів у державі, в якій здійснює свою господарську діяльність перестраховик. Таким чином, IAIS досягла стандартизації підходів до проведення наглядових заходів за перестраховим бізнесом [10; 12].

Після того, як у 2003 р. було прийнято “Принципи відносно мінімальних умов здійснення нагляду за перестраховою діяльністю”, органи, які здійснюють дану функцію, отримали повноваження на проведення

нагляду за компаніями, що займаються перестрахованням та зареєстровані на території відповідної країни.

Згідно з постановою IAIS наглядовий орган країни, в якій було зареєстровано страховика, відповідає за ефективний нагляд, що здійснюється по відношенню до перестраховика, а також є відповідальним за налагодження ефективної співпраці з наглядовими органами країн, в яких перестраховик здійснює свою господарську діяльність [12].

Мінімально необхідні зобов'язання, які визначенні IAIS для проведення перестрахової діяльності, дозволяють визначити мінімальний рівень гарантованої платоспроможності перестраховика. Адже повинна бути присутня гарантія того, що ринкова стабільність та інтереси власників договорів перестраховання, а як результат і страхувальників, знаходяться під надійним захистом. Водночас у “Стандартах оцінки забезпечення перестраховання первинних страховиків” зазначено, що страховик (або цедент) є відповідальним за оцінку надійності перестраховика, а наглядовий орган країни реєстрації страховика відповідальний за перевірку оцінки адекватності.

Серед мінімально необхідних умов, нагляд за господарською діяльністю перестраховиків може здійснюватися багатьма способами залежно від чинного законодавства, що регулює даний бізнес у конкретній країні. Зважаючи на це, компанія, що проводить перестрахову діяльність, може діяти під юрисдикцією законодавства країни, в якій вона здійснює свою господарську діяльність, або країни, в якій була проведена перша реєстрація даної компанії як господарюючого суб'єкта. Проходження процедури ліцензування у державі, в якій було засновано компанію, відповідно до “Європейських директив” є передумовою для початку господарської діяльності з прямого страхування на території країни-учасниці. У більшості країн Європейського співтовариства було прийнято рішення про обов'язковість процедури ліцензування, що є необхідною умовою для ведення перестрахової діяльності. Проте не всі країни вимагають ліцензії від іноземних компаній.

У процесі здійснення наглядових заходів щодо ринку перестраховання необхідно зазначити ряд вимог, які до них висуваються (табл. 1) [11].

Світова практика, спираючись на історичний досвід розвитку перестрахового ринку в різних країнах, виділяє три основні моделі нагляду за фінансовою стійкістю перестраховика (табл. 2) [11].

Водночас, як вже зазначалося, на сьогодні законодавче регулювання у перестраховій діяльності у різних країнах Європейського співтовариства відрізняється. Так, у Великобританії, Фінляндії, Данії, Люксембурзі та Португалії законодавство регулює як діяльність перестраховиків, так і діяльність прямих страховиків.

Таблиця 1 – Характеристика основних вимог, які висуваються до нагляду за перестраховою діяльністю

Вимога	Характеристика вимоги
Ліцензування	Ліцензування дає можливість наглядачеві встановлювати вимоги до мінімуму капіталу та менеджменту. Крім того, наглядачі повинні мати прямий доступ до всієї інформації, яка стосується перестрахової діяльності. Критерій ліцензування однієї країни відрізняється від аналогічного критерію в іншій країні
Фінансові звіти та платоспроможність	Фінансовий нагляд, як правило, включає перевірку фінансового звіту компанії та додаткової інформації, перегляд технічного забезпечення, відповідність вимогам до платоспроможності. Даний вид нагляду може також включати регулювання інвестиційної діяльності
Методи перевірок	Ситуація щодо нагляду за перестрахованням, що притаманна сучасним умовам, свідчить про те, що на даний момент не існує єдиного методу контролю. Відповідно до даних Європейської комісії, майже всі країни-учасниці здійснюють прямий, непрямий або змішаний нагляд за перестраховою діяльністю

Таблиця 2 – Типові моделі державного нагляду за перестраховою діяльністю

Система нагляду	Характерна особливість.
Англійська	Контроль за фінансовою стійкістю перестраховика забезпечується за тими ж показниками, що й у страховика. При цьому під час розрахунку розмірів технічних резервів в якості базового показника використовується чиста страхова премія, що обчислюється за вирахуванням премії, переданої у перестраховання
Німецька	Спеціальний контроль за фінансовою стійкістю перестраховика не проводиться. Фінансовий контроль зосереджений на забезпеченні платоспроможності прямого страховика. При визначенні розмірів технічних резервів також використовується показник чистої страхової премії, однак до функцій страхового нагляду входить контроль за тим, наскільки перестраховик фінансово стійкий та готовий виконувати свої зобов'язання, а також контроль за умовами перестраховання. Страховий нагляд має повноваження змінити при необхідності прямого страховика
Французька	Передбачає зосередження фінансового контролю виключно на забезпеченні платоспроможності прямого страховика. При визначенні страхових резервів використовується показник бруто-премії за вирахуванням витрат на ведення справи, в тому числі і тієї її частини, яка передається у перестраховання

На противагу даному методу в таких країнах, як Греція, Бельгія та Ірландія, взагалі не існує положень, що регламентують процедуру нагляду і контролю за діяльністю перестраховиків. Нейтральне положення займає ряд країн такі країни, як Австрія, Італія, Іспанія та Швеція. У цих

державна нагляд за діяльністю перестрахових компаній суворіший, ніж у Німеччині, Франції та Голландії. Щодо вимог, які регулюють платоспроможність перестрахових компаній, то в Австрії, Італії, Німеччині, Франції, Голландії, Бельгії, Ірландії та Греції [9; 12] їх немає взагалі. Вищенаведене свідчить про те, що існує ряд відмінностей у підходах до організації процесу регулювання та нагляду за перестраховою діяльністю.

У процесі глобалізації фінансових ринків, системи нагляду за страховою та перестраховою діяльністю в різних країнах будуть мати все більше спільних ознак, що дасть змогу уніфіковано проводити аналіз їх діяльності.

Починаючи з прийняття Міжнародною Асоціацією органів страхового нагляду (IAIS) Стандарту № 8 “Здійснення нагляду за перестраховиками”, було визначено принципи, які регламентують мінімальні вимоги до проведення наглядових заходів за перестраховиками [11; 13; 14]. До таких принципів належать:

- принцип 1. Регулювання та здійснення нагляду за технічними резервами перестраховика, інвестиціями та ліквідністю, вимогами до капіталу, а також політика та процедури для забезпечення ефективного корпоративного управління повинні відображати характеристики перестрахового бізнесу, а їх повинні доповнювати системи обміну інформацією між наглядовими органами [11; 20];
- принцип 2. Не враховуючи вимог, зазначених у принципі 1, регулювання та нагляд за організаційно-правовими формами юридичних осіб, ліцензування та можливість відкликання ліцензії, тестування на відповідність, зміна контролю, взаємовідносини в об’єднанні перестраховиків, нагляд за всіма видами діяльності, перевірки на місцях, виїзні перевірки, санкції, внутрішній контроль та аудит, правила звітності для страховиків мають бути такими ж, як і для первинних страховиків [11; 20].

Отже, основними положеннями стандартів Міжнародної асоціації органів страхового нагляду за перестраховиками є [11; 12]:

- обов’язковість державного страхового нагляду за фінансовою стійкістю та платоспроможністю страховика, в тому числі за обґрунтованістю формування страхових резервів з врахуванням особливостей перестрахового покриття (договори ексцедента збитків, ексцедента збитковості, катастрофічні покриття);
- обов’язковість державного ліцензування у випадку здійснення професійної перестрахової діяльності;
- обов’язковість державного нагляду за достатністю капіталу перестраховика з врахуванням схильності до ризиків перестрахової діяльності (страхові ризики, кредитні ризики, валютні ризики, операційні ризики);

- обов'язковість нагляду за системою, структурою управління перестраховиком і конкретними особами, які здійснюють управління діяльністю перестраховика.

Після початку дії положень про стандартизацію мінімально необхідних наглядових заходів у галузі перестраховування намітилась явна тенденція до підвищення прозорості бізнесу. Через те, що перестраховування є бізнесом, який не обмежується лише внутрішнім ринком, необхідним є використання єдиних підходів до його нагляду. Отже, основним завданням наглядових органів є захист ринків та страховиків, а також забезпечення стабільності та прозорості системи страхування [1; 4; 6].

Висновки. У сучасних умовах нестабільності фінансових ринків постає питання забезпечення надійних умов співпраці між страховими та перестраховими компаніями, тому що фінансова безпека кожного із суб'єктів страхового ринку дуже впливає на платоспроможність їх клієнтів та на їх фінансову безпеку. У результаті можна констатувати, що фінансова безпека, а тому і процедура нагляду за перестраховими організаціями, безпосередньо впливає на фінансову безпеку всієї держави. Саме таким чином актуалізується питання державного нагляду за діяльністю, яку проводять перестрахові компанії, адже за рахунок їх успішної діяльності гарантується безпека первинного страховика.

Проведення наглядових заходів дає змогу вчасно та ефективно виявити певні проблеми, які присутні у перестраховика. З викладеного матеріалу бачимо, що у світі існують тенденції до впровадження єдиних стандартів з регулювання господарської діяльності компаній, які займаються перестраховуванням. Це дасть змогу страховикам та перестраховикам всього світу користуватися взаємними послугами, будучи впевненими у безпечності та фінансовій надійності свого контрагента.

Список літератури

1. Базилевич В. Д. Страхування : підручник / В. Д. Базилевич ; за ред. В. Д. Базилевича. – К. : Знання, 2008. – 1019 с.
2. Барановський О. І. Фінансова безпека страхового ринку / О. І. Барановський // Фінансовий ринок України. – 2003. – № 1. – С. 20–23.
3. Бігдаш В. Д. Страхування : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / В. Д. Бігдаш. – К. : МАУП, 2006. – 448 с.
4. Бланд Д. Страхование: принципы и практика : учеб. пособ. / Д. Бланд ; пер. с англ / Финансовая академия при правительстве РФ. – М. : Финансы и статистика, 2000. – 416 с.
5. Бойко А. О. Перестраховування як механізм забезпечення фінансової стійкості страхової компанії : дис. ... канд. економ. наук : спец. 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит / А. О. Бойко ; ДВНЗ “УАБС НБУ”. – Суми, 2011. – 278 с.
6. Внукова Н. М. Страхування: теорія та практика : навч.-метод. посіб. / Н. М. Внукова, В. І. Успенко, Л. В. Єременко та ін.; за заг. ред. проф. Внукової Н. М. – Харків : Бурун Книга, 2004. – 376 с.

7. Вовчак О. Д. Страхування : навч. посіб. / О. Д. Вовчак. – 3-тє вид., стереот. – Львів : Новий Світ-2000, 2006. – 480 с.
8. Єрмошенко А. М. Визначення поняття фінансової безпеки страховика та її категорій / А. М. Єрмошенко // Актуальні проблеми економіки. – 2004. – № 4. – С. 46–52.
9. Заруба О. Д. Страхова справа : підручник / О. Д. Заруба. – К. : Знання, КОО. – 1998. – 321 с.
10. Іванюк І. С. Теоретичні підходи до визначення категорії “фінансова стійкість страхової компанії” / І. С. Іванюк, Д. С. Маруженко // Фінанси України. – 2006. – № 11. – С. 77–89.
11. Лубенська О. Види перестрахового нагляду, які використовуються на території ЄС та в інших країнах // Страхова справа. – 2003. – № 1. – С. 12–20.
12. Мун Д. В. Перестраховочные рынки Европейского Союза: анализ тенденций развития // Страховое дело. – 2005. – № 10. – С. 52–56.
13. Нагляд за перестраховою діяльністю в Канаді, США, Швейцарії та на Бермудських островах, які не входять до складу ЄС // Страхова справа. – 2003. – № 1. – С. 21–24.
14. Орланюк-Малицька Л. А. Платежеспособность страховой организации / Л. А. Орланюк-Малицька. – М. : Анкил, 1994. – 245 с.
15. Осадець С. С. Страхування : підручник / кер. авт. колективу і наук. ред. С. С. Осадець. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К. : КНЕУ, 2002. – 599 с.
16. Про страхування : Закон України від 7 березня 1996 р. № 85/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 18.
17. Рейтман Л. И. Страховое дело : учеб. / под общ. ред. проф. Л. И. Рейтмана. – М. : Банковский и биржевой центр, 1992. – 524 с.
18. Сербиновский Б. Ю. Страховое дело : учеб. пособ. для вузов / Б. Ю. Сербиновский, В. Н. Гарькуша. – Ростов-на-Дону : Феникс, 2000. – 384 с.
19. Страхування : підручник / кер. авт. колективу і наук. ред. С. С. Осадець. – 2-ге вид. перероб. і доп. – К. : КНЕУ, 2002. – 599 с.
20. Ткаченко Н. В. Фінансова стійкість страхових компаній: теоретичні підходи / Н. В. Ткаченко // Фінанси України. – 2009. – № 6. – С. 104–121.
21. Турбина К. Э. Мировая практика государственного регулирования перестрахования // Страховое право. – 2001. – № 1. – С. 32–55.
22. Федорова Т. А. Страхование : учебник / под ред. Т. А. Федоровой. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Экономист, 2004. – 875 с.
23. Шірінян Л. В. Визначення фінансової стійкості страхових компаній і підприємств / Л. В. Шірінян // Фінанси України. – 2005. – № 9. – С. 70–81.

Отримано 24.12.2012

Summary

The article deals with the nature of supervision exercised with respect to reinsurance companies, and what role it plays in the conduct of professional activities as insurance and reinsurance companies. Also paid attention to the minimum necessary measures to oversee the reinsurance activities and their impact on the general processes of globalization.